

Eino Karhu

Pentti Saarikoski

Pentti Saarikosken (1937—1983) kuoleman jälkeen julkaistut päiväkirjat¹ osoittavat, että hän oli hyvin varhaiskypsä. Päiväkirjat kattavat ajan vuodesta 1953 vuoteen 1957, siis Saarikosken viimeisen lyseovuoden ja opiskeluvuodet. Hän opiskeli kolme vuotta Helsingin yliopistossa mutta keskeytti suorittamatta tutkintoa ja päätti ryhtyä ammattikirjailijaksi. Päiväkirjat antavat käsityksen siitä, miten päätös syntyi ja millainen henkinen prosessi sitä edelsi.

Saarikoski oli lyseossa klassillisella linjalla ja yliopistossakin hän valitsi pääaineekseen klassillisen filologian. Myöhemmin runoilija kirjoitti omaelämäkerrallisissa huomautuksissaan kokoomateokseen **Tähänastiset runot** (1978), että hän seurasi melko säännöllisesti kansanrunouden sekä Rooman ja Kreikan kirjallisuuden luentoja, mutta ei ollut erityisen kiinnostunut tenttien suorittamisesta. Hän alkoi avustaa Ylioppilaslehteä, kirjoitti kirja-arvosteluja ja kirjallisia pakinoita. Hänen tulevan kirjailijantyönsä kannalta päiväkirjoissa on mielenkiintoisia tietoja opiskeluaikaisista lukukokemuksista. Vaikka hän ei suorittanut akateemisia arvosanoja ja hänen käytöksensä oli melko vapaata, hän oli harvinaisen lahjakas ja työteliäs. Hän hallitsi 16—20-vuotiaana puolisen tusinaa kieltä ja oli ikäisekseen melko lukenut. Saarikosken päiväkirjoista saa hyvin käsityksen siitä, mistä Suomen sodanjälkeinen kirjallisuus sai kansainväliset virikkeensä ja keitä ulkomaisia kirjailijoita luettiin. Muistiinpanot ovat täynnä teosten ja kirjailijoiden nimiä sekä ajatuksia, välittömiä vaikutelmia luetusta ja niistä heijastuu kir-

jallinen ilmapiiri, jossa tuon ajan nuoret kyvyt kehittyivät. Nuoren Saarikosken täytyi miettiä suhdettaan tuolloin taas ajankohtaisiksi tulleisiin Kierkegaardiin ja Nietzscheen, hän luki Arnold Toynbeeta ja Bertrand Russellia, maailmankirjallisuuden klassikoista hän harrasti Goetheä, Dostojevskia, Flaubertia, Strindbergiä. Uudemmista kirjailijoista hänelle olivat 1950-luvulla tuttuja tieteenkin Thomas Mann, Herman Hesse, T. S. Eliot, Ezra Pound, Hemingway, Faulkner, Camus ja Laxness. Ahkera lukeminen oli myös valmistautumista tulevaan kääntäjentyöhön, jonka Saarikoski aloitti 1950- ja 1960-luvun vaihteessa. Seuraavina kahtenakymmenenä vuotena hän käänsi melko paljon, mm. italialaisen Italo Calvinon, John Salingerin, James Joycen ja Henry Millerin teoksia sekä Homeroksen **Odysseian** ja Aristoteleen **Runousopin**. Yhtenä Saarikosken merkittävimpänä, vaateliaimpana ja mestarillisimpana käännöksenä pidetään Joycen **Odysseusta** (1964).

Kuten päiväkirjoista käy ilmi, Saarikoski ei lukenut tappaakseen aikaa, vaan löytääkseen moraalisen totuuden ja vastauksia häntä askarruttaviin kysymyksiin. Päiväkirjasta löytyy kuvaava merkintä: »Mitä sinusta oikein tulee? kyselevät ihmiset minulta. Minun pulmani on tämä: Kuka minä olen?» Saarikoski huomauttaa samassa kohdassa, että hän on saanut paljon Kafkalta sekä lukijana että aloittelevana kirjailijana.

Nuoruuden etsinnöille antoi oman sävynsä kotikasvatus. Saarikoski varttui virkamiesperheessä taloudellisesti vaatimattomissa oloissa. Lyseoaikana hän ja vanhempi veli Ismo ansaitsivat rahaa iltavahtimestarina, sisar siivoojana. On kuvaavaa, että Saarikoski katsoi olevansa lähtöisin porvarillisista piireistä — ei vähiten kasvuympäristön henkisen ilmapiirin takia. Porvarillisella taustallaan hän oli myöhemmin halukas selittämään 1960-luvun vasemmistolaistumisensa häilyvyyden ja äärimmäisyyden. Isän ja äidin vaikutus oli erilainen, tästä Saarikoski kirjoitti usein päiväkirjojensa itseanalyysissä. Isä oli kausijuoppo ja miettiessään tätä Saarikoski ikään kuin

¹ Pentti Saarikoski. Nuoruuden päiväkirjat. Toim. Pekka Tarkka. Keuruu 1984.

aavisti oman boheeminkohtalonsa. Äiti taas oli uskonnollinen, hänen vaikutuksesta vanhemmasta pojasta tuli pappi, ja vaikka Pentin suhteet äitiin ja etenkin veljeen myöhemmin mutkistuivat («Koti on minun vankilani. Veljeni, josta tulee pappi, elää aivan toisessa maailmassa kuin minä.»), vaikutti uskonnollinen kasvatusta omalla tavallaan myös hänen varhaiskehitykseensä. Moraalisen totuuden kaipuu ilmeni tuossa vaiheessa Jumalan etsintänä ja Jumalan kapinallisena kieltämisenä. Päiväkirjoissa näkyy nuoruudelle ominaisen kiivas taistelu uskon ja epäilyn välillä. Kirjoittajalle oli kuitenkin jo tuolloin selvää, että taistelu tulee päättymään uskon häviöön. Virallisen kirkkouskonnon suhteen ei Saarikoskella enää tuolloin ollut epäselvyyttä. Kirkko edusti henkistä orjuutta, 16-vuotiaana hän kirjoitti: »Kristinusko on hirtittävin kaikista tyranneista... Kaksi tuhatta vuotta... voiko länsimainen ihminen koskaan vapautua?» Toinen päiväkirjamerkintä: »Teologia on pilannut uskonnon. Se kuvittelee voivansa rakentaa pätevän, ehdottomasti varman (liikennevaloin varustetun) asfalttien taivaaseen. Ei ole mitään yleistä, kaikkien kuljettavissa olevaa uomaa. Ihminen on oma itsensä, erikoislaatuinen alkuperä.» Eräässä runoelmassa Saarikoski sanoo myöhemmin pappiveljestään: »...veljestäni tuli pastori, lampaitten harhaanjohtaja, jeesuksentappaja.»

Mutta uskonto ei antanut vastauksia täynnä ristiriitaisuuksia olevan ja huonosti evankeliumin henkeä vastaavan elämän herättämiin kysymyksiin sen paremmin henkilökohtaisella kuin valtionkirkollisellakaan tasolla. Nuori Saarikoski koki kipeästi oman vakaumuksensa ristiriitaisuuden ja tarvitsi ennen kaikkea sovittavaa synteesiä: »Ristiriidat paloittelevat sieluni sirpaleiksi, jotka eivät tunne toisiaan. Onko siis olemassa sana, logos, joka voi yhdistää sen, mikä on hajonnutta? Suurta kokoojaa, Jumalaa minä kaipaan ja himoitsen.» Hän etsi sitä mutta ei löytänyt, hän sanoi olevansa »uskonnollinen ilman Jumalaa», »vain epäilijä», jolla on »Juudaksen kasvot». Tällä kiivaalla nuorukaisella ristiriitaisuudet

purkautuivat tasapainottomana ja ympäristöä kummastuttavana käytöksenä. Saarikosken osallistuminen kristillisten nuorisjärjestöjen toimintaan sopi huonosti yhteen hänen tahallisen ironisen pelleilynä ja röyhkeiden tempujensa kanssa. Päiväkirjassa hän kutsui itseään pelleksi ja kuninkaaksi yhtäaikaan, eikä pitänyt tätä ainoastaan heikkoutena vaan myös itsetehostuskeinona. Ajoittain hän syytti itseään snobistisesta »narsismista», hänessä kauan säilyneestä piirteestä. Itse asiassa häntä seurasi koko elämän skandaalinkäryinen julkisuus. Hänen käytöksessään ja pukeutumisessaan oli teennäisyyttä ja itserakkautta, hän ällistyi mielellään muita ja jopa itseään. Yllättävää oli, että viimeisinä vuosinaan Saarikoski kiinnostui äkkiä ortodoksisesta uskonnosta. Hän kävi Uuden Valamon ortodoksisessa luostarissa Heinävedellä ja pyysi, että hänet haudattaisiin sinne. Kun Saarikoskelta ennen kuolemaa tehdyissä haastatteluisissa kysyttiin, miten tämä pyhiinvaellus tulisi ymmärtää, olihan hän ollut kirkonvastainen, hän sanoi, että hänen kiinnostuksensa on enemmänkin esteettistä kuin uskonnollista ja että ortodoksisuus toisin kuin luterilaisuus ja katolisuus, ei ollut enää »valtaapitävä kirkko».

Ideologinen keikailu ja anarkistinen boheemisuus näkyivät melko selvästi myös hänen tuotannossaan. Kuuluihan hän niihin »skandaalikirjailijoihin», jotka myös teoksissaan käänsivät sisimpänsä esille paljastaen sielunsa koko sekasorron, juopottelun yksityiskohdat, intiimit sukupuoliasiat jne. Juuri 1960-luvulla »seksuaalisen vallankumouksen» ja muiden muodikkaiden tuulahdusten aikana tämäntyyppiset paljastukset yleistyivät kirjallisuudessa ja Saarikoski oli yksi tähden määrääjistä.

Mutta hän ei ollut pelkästään huomion haluinen muodin seuraaja, vaan ennen kaikkea lahjakas, syvästi tunteva virtuoosimainen runoilija, tarkkanäköinen ja terävä. Hän vaistosi herkästi yhteiskunnalliset ilmiöt, oli innostuksessaan vilpittömä, meni tämän tästä äärimmäisyyksiin, hän oli melkein joka käänneessä ristiriidassa

itsensä kanssa ja osittain jopa keikaili sillä.

Kriitikot rinnastivat usein Saarikosken ja Leinon, etenkin sen jälkeen kun häneltä oli 1974 ilmestynyt Leinosta runollinen elämäkerta, jossa hän itse viljeli tällaisia rinnastuksia. Kiinnitettiin huomiota käytöksen ja kohtalon ulkoisiin yhtäläisyyksiin: loputtomiin heittelehtelyihin, boheemiseen kynttilän polttamiseen, molemmista päistä ja tästä johtuvaan varhaiseen väsymiseen ja varhaiseen kuolemaan. Mainitussa kollaasiteoksessa Saarikoski puhui myös eroista. Teos on kirjoitettu aikana, jolloin Saarikoski oli jo kokenut monia pettymyksiä ja hänen oli vaikea olla pilkkaamatta Leinon idealismia ja utopismia. Mutta samalla hän tunnusti: »Ja joskus minusta on tuntunut että sinun heikkoutesikin on vahvempi minun voimaani. Sinun elämäsi oli lopulta yhtä ainoaa tuomio-päivää itsesi ylitse. Se hirvittää minua...»

Kannattaa tarkastella hieman yksityiskohtaisemmin runoilijan hahmon eroja Leinon ja Saarikosken tuotannossa, koska sillä ei ole vain kirjailijakohtaista vaan myös laajempaa kirjallisuushistoriallista merkitystä. Leinon ajan ja uudemman modernismin esteettiset mittapuut ovat aivan erilaiset. Leinolla (ja vielä Södergranilla) runoilija on sankarillinen hahmo, jumalan valittu. Ja jopa runoilijan murhe on ylevää — ei heikentävää luulotautisuutta, vaan murhe-uskoa ihmishengen korkeuteen. Ei ole sattumaa, että kuuluisassa runossa **Väinämöisen laulu** Leino kirjoittaa:

Sankarin laulaa sopii niinkuin meri,
suurena, pyhänä,
peljättävänä,—
lempeenä niinkuin lepäävä yö yli maiden.

...
Kansat katoa
ei katoa mahti,
jonka on laulanut mahtaja heimonsa hengen.

Saarikosken kirja **Ihmisen ääni** (1976) alkaa luvulla »Omakuva». Siinä annetaan korostetun alennettu, arkistettu ja samalla uusimmalle modernismille erittäin tyypillinen kirjailijan kuva. Luku on kirjoitettu päiväkirjan muotoon. »Olen

yksin ja yksinäinen, kipeä ja surullinen. M. on Savonlinnassa. Viime yönä riideltiin rajusti, en oikein tiedä miksi, minä olin humalassa, minun aggressiot ja depressiot.» Tämän jälkeen seuraa muutama lause edellisestä päivästä, tunnetun laulajattaren konsertista, tapaamisesta suomalaisten kulttuurihenkilöiden kanssa ja sitten taas arkisia yksityiskohtia: »Ilta-aurinko paistaa, on kaunista, lehmät makaavat mahallaan haassa, minä olen syönyt muikkuja ja ruisleipää, mieliala ei ole parantunut... Viime yönä olin sikamainen ja ilkeä, oksensin sänkyyn ja rähisin sitten että korjaa itse.»

Samantyyppiset kirjalliset omakuvat ja arkistetut päiväkirjat eivät ole nykyään ollenkaan harvinaisia. Leinolaisen laulaja-runoilijan kanssa niillä ei ole paljon yhteistä, ne ovat suorastaan vastakohtia. Nykylyriikassa runoilija on yhtä arkinen, tavallinen ja kaukana täydellisyydestä kuin muutkin ihmiset, hänellä on samanlaiset fyysiset ja psyykkiset ominaisuudet, samat virheet ja heikkoudet, hänen jokapäiväinen elämänsä on jokseenkin ikävyyttävää ja yksitoikkoista. Tietenkin Leinolla ja muilla suurilla runoilijoilla oli arkielämä, mutta jos se oli mukana lyriikassa, sitä pohdittiin kuitenkin korkeampien arvojen ja ihanteiden valossa. Arkielämässä runoilija saattoi olla vain ihminen (muistatthän Puškinilla »Saa joukkoon mitättömäin milloin, Kai mitättömin lienee hän...»), mutta innoituksen hetkinä hänessä herää nero ja neron luomistyössä mikään ei enää saa olla »mitätöntä». Kuuluu jatko Puškinilla:

Mut jumalainen ääni vain
Kun herkkää korvaa koskettaapi,
Niin runoilija siivet saapi
Kuin kotka lentoon ponnahtain.

Saarikoskelle ja muille aikamme modernisteille tällainen suhtautuminen runouteen ei enää ole mahdollista. Korostaakseen tätä jyrkemmin Saarikoski sisällytti **Leino**-runoelmaansa äärimmilleen kärjistetyn symbolisen kuvan. Helsingissä runoilijan patsaan juurella istuu tämän päivän pohjasakkaa, rappioalcoholisteja,

jotka turhaan yrittävät perehtyä patsaan graniittijalustaan kaiverrettuihin yleisiin säkeisiin. Heille, nykyajan ihmisille, runoilija on vain *s a n d w i c h m a n*.

Espan puistossa rappioalkoholistit tavaavat:

Yksi on laulu
ylitse muiden:

ihmisen, aatteen, hengen ankara laulu.
Siinä sinä olet

kuin kansantaloudellisen tehtävänsä tärkeydestä ylöspäin tietoinen sandwichman.

Selässä plakaatti jonka mainostamaa tuotetta ei enää valmisteta.

Kuitenkaan Saarikosken runous, edes skeptisimmän kauden, ei ole niin yksiselitteistä kuin aluksi saattaisi tuntua, ja hänen tuotantonsa eri kaudet ovat erilaisia.

Saarikosken varhaistuotannossa käännteentekevä teos oli **Mitä tapahtuu todella!** (1962). Vaikka hänen aikaisempi lyriikkansa oli ollut tyyliltään helpofajuisempaa kuin eräiden muiden modernistien, oli sekin ollut monessa suhteessa subjektivistista. Hän itse luonnehti sitä myöhemmin liian »sulkeutuneeksi» ja »runolliseksi», toisin sanoen katsoi sen olevan liian kiinteästi sidoksissa kirjalliseen (mm. antiikin) traditioon ja liian höllästi todelliseen elämään.

Kokoelma **Mitä tapahtuu todella!** ilmestyi samaan aikaan kuin Saarikosken vasemmistolaisuutensa alkoi. Kokoelmasa hän julisti olevansa kommunisti. Hän liittyi kommunistiseen puolueeseen, ryhtyi kirjoittamaan *Kansan Uutisiin* ja oli vuosina 1963—65 ilmestyneen vasemmistolaisen aikakauslehden *Aikalainen* päätoimittaja. Tuosta ajasta hän itse kirjoitti myöhemmin: »Luin näihin aikoihin melkein yksinomaan marxilaista kirjallisuutta, ja minusta tuli lähestulkoon kiivailija, kuten usein käy niille jotka tulevat liikkeeseen mukaan porvariston puolelta aidan yli.»

Mainitussa vuoden 1962 kokoelmassa tekijän vasemmistoradikaaliset näkemykset ilmenivät ennen kaikkea ajankohtaisten aiheiden käsittelynä, konservatiivisten »lainkuuliaisuuden» puolustajien pilk-

kaamisena. Saarikoski vertasi heitä viat- tomiksi tekeytyviin »eichmanneihin».

joka puolella käsiään levitteleviä eichmanneja luodinkestävässä lasikopeissa

kansalaissovun rakentajia

työn antajia

maan viljelijöitä

yksityisyrittäjiä

ja niitä jotka aina yrittävät parhaansa rotareja leijonia sammakkoja saukkosia...

Runoilija oli silti täynnä optimismia, hän kirjoitti tuulesta, joka »ennustaa ihmiskunnalle kevättä». Tyylillisesti kokoelma oli murrosvaihetta, siinä oli vielä jäljellä jotakin entisten kaltaisista subjektivistista assosiaatioista. Samalla tekijä kuitenkin pyrki tietoisesti demokratisoimaan kieltä, käytti paljon kollaasitekniikkaa yhdistellen puhekieltä, otteita lehdistä, kirjoista ja »Kommunistisesta manifestista».

Tuohon aikaan Saarikoski kirjoitti myös artikkelin **Dialektisesta runoudesta** (1963), jossa hän yritti teoreettisesti perustella, että runokielen ja -tyylin murrosvaihe johtuu yhteiskunnan ja yhteiskunnallisen tietoisuuden murrosvaiheesta. Artikkelin osoittaa, että Saarikoski pyrki ajattelemaan materialistisesti, mutta siinä on vulgaaris-sosiologista yksinkertaistamista. Kirjailija lähti oletuksesta, että kun vanhat yhteiskuntamuodot pirstoutuivat, pirstoutui myös perinteellinen kirjallisuuden kieli. Tätä prosessia vastusti »konservatiivinen runous» kun taas »dialektinen runous» otti huomioon sen, että murrosvaiheessa ei voi olla ehtä kieltä, se on tehtävä vanhan pirstaleista samalla kun luodaan uutta yhteiskuntaa. Murrosvaiheen tuntomerkki oli Saarikosken mukaan se, että ei enää hallita menneisyyden kieltä mutta ei vielä ole tulevaisuuden kieltä. Tästä hän teki johtopäätöksen: kielellisten prosessien nopeuttamiseksi tarvitaan hajottavaa runoutta (ts. tahallisen monimutkaista) ja rakentavaa (helpotajuisempaa) runoutta, joka edistää uuden kielen syntymistä.

Tällainen runouden sosiaalisten ja yhteiskunnallisten funktioiden melko yksioikoinen ja mekanistinen jako oli Saarikos-

kelle yritys jotenkin selittää ja sovittaa yhteen oma tyylillinen kaksijakoisuutensa — jatkuva mieltymys subjektivismiin ja voimistunut pyrkimys aktiiviseen yhteiskunnalliseen runouteen. Tämän vaiheen subjektivistisia pyrkimyksiä äärimillään edustaa esimerkiksi romaani **Ovat muistojemme lehdet kuolleet** (1964), jossa näkyy Saarikosken tuolloin kääntämän Joycen **Odyssuksen** vaikutus. Myöhemmin hän piti romaaniaan epäonnistuneena.

Vastakkaiset tendenssit, jotka ilmenivät pyrkimyksenä aktiiviseen yhteiskunnallisuuteen, »arkiseen ja ymmärrettävään kieleen» (Saarikosken oma ilmaus), näkyvät selvimmin tämän vaiheen kahdessa runokokoelmassa: **Kuljen missä kuljen** (1965) ja **Ääneen** (1966). Näissä kokoelmissä runojen minä tajuaa selvästi maailman objektiivisen aineellisuuden. Tätä voidaan pitää reaktion modernistien keskuuteen tuohon aikaan levinneeseen solipsismiin. Mainitussa romaanissa Saarikoski oli itsekä kiinnostunut solipsistisista ratkaisuista ja kuvasi elämää vain tajunnanvirtana, teki mielivaltaisia kokeiluja aikakategorian kanssa jne. Kokoelmassa **Kuljen missä kuljen** hän sitä vastoin totesi: »Elän maailmassa, joka on objektiivisesti olemassa, tajuan eläväni, elän tässä maailmassa jossa poliisit ohjaavat liikennettä, kellot näyttävät aikaa...» Pari sivua myöhemmin taas: »Maailma on prosessi.— — Maailma ei ole kenenkään käsitys...» Tämänäyttöisten lausumien toistuminen on kuvaavaa.

Kokoelmassa **Ääneen** on poliittisia runoja, jotka on tarkoitettu lausuttaviksi ääneen yleisötilaisuuksissa ja näiden runojen sävy on vielä vakuuttavampi, ne ovat agitaatorin runoutta. Runoilija julisti, että maailmalle piti olla avoin, herkkä sen kaikille äänille, kaikille elämän ilmenemismuodoille. Samalla Saarikoski osallistuvana runoilijana pohti elämänsä katsomuksen tietoisesta valinnan ongelmasta. Kuitenkaan hän ei tässääkään korostanut yksilön tahdon vaan elämän objektiivisen kehityksen ensisijaisuutta. Tästä ovat syntyneet seuraavat säkeet:

En valinnut asiaa,
asia
valitsi minut.
En etsinyt taistelua, taistelu
tuli kohdalleni,
ja nyt olen mukana.

...

Vakavasti kehotan olemaan avoin,
teitten risteyksessä
ei ole jumalaa
on vain kaksi,
väärä ja oikea
Tie, ...

Olkaa avoimet, antakaa Asian,
antakaa tien, antakaa Sosialismin
valita teidät...

Saarikoski oli samojen illuusioiden vallassa kuin muutkin 1960-luvun vasemmistointellektuellit. He panivat liian paljon toivoa eettiseen totuuteen, tämän totuuden kasvattavaan voimaan, jonka ansiosta yhteiskunta muuttuisi itsestään. Toisaalta Saarikoski ihanoi anarkistista alkuvoimaa etenkin sen jälkeen kun oli jo kokenut pettymyksiä, joita olivat aiheuttaneet Suomen ja muun maailman tapahtumat: vasemmiston tehoton osallistuminen hallitukseen, kommunistisen puolueen sisäiset ristiriidat, Tšekkoslovakian kriisi 1968, opiskelijaliikkeen tappio Ranskassa. Myöhemmin Saarikoski sanoi, että kaikki tämä aiheutti optimismin vaihtumisen »skepsikseen ja poliittiseen agnostismiin».

Tämä heijastui runoelmaan **Katselen Stalinin pään yli ulos** (1969). Sen syntyminen liittyy Saarikosken Islannin-matkaan, tapaamisiin ja keskusteluihin eri ihmisten, mm. kommunistien kanssa. Runoelman ytimenä on tekijän ristiriitainen, ylettömän herkkä suhtautuminen Suomen ja koko maailman poliittiseen tilanteeseen sekä työväenliikkeen tilaan. Miten tämä ristiriitaisuus ilmenee? Yhtäältä Saarikoski korostaa kaikin tavoin vasemmistolaista kapinallisuuttaan, pilkkaa parlamentaarisia taistelukeinoja niiden täyden hyödyttömyyden takia, manaa aseellista kapinaa, syyttää eurooppalaisia kulutusyhteiskunnan jäseniä täydellisestä henkisestä tylsistymisestä, ylistää Che Guevaran sankarillisuutta, toteaa, että »pitää olla ekstremisti» ja sanoo itses-

tään: »Minä en ole radikaali. Minä olen työtön vallankumouksellinen.» Toisaalta hän vaipuu ajoittain väsyneeseen resignaatioon, turvautuu pessimistisiin yleistyksiin, epäilee taistelun mielekkyyttä ja vetäytyy itse asiassa siitä syrjään.

Vuodesta 1975 Saarikoski asui vakituisesti Ruotsissa ja kävi Suomessa vain silloin tällöin. Hänen viimeisen vaiheensa tuotantoa leimaa väsymys, mutta siinä näkyy myös lahjakkuus, joka on kypsemää ja joka vaatii itseltään enemmän kuin aikaisemmin. Hän yritti voittaa »misantropian» itsessään ja vuoden 1978 kokoelmassa hän kirjoitti, että hänen »on löydettävä tie takaisin ihmisten luo ja opittava keskustelemaan; se on taas kerran minulle runoilijana elinehto».

Saarikosken kolme viimeistä kokoelmaa olivat huomattava tapaus uusimmassa suomalaisessa runoudessa. Niitä yhdistävät samat teemat ja mytologinen pohja. Jo nimiin kätkeytyy alluusioita mytologiaan: **Tanssilattia vuorella** (1977), **Tanssiinkutsu** (1980), **Hämärän tanssi** (1983). Saarikoski selitti, että »tanssilattia vuorella» on muuntunut Minotauroksen labyrintti. Myytin mukaan Ateenan demokratian kunniaksi järjestettiin nuorten tyttöjen rituaaliset tanssit sen jälkeen kun Theseus oli voittanut kreetalaisen hirviö-tyrannin. Tanssien kuvat muistuttivat labyrintin pohjapiirrosta. Saarikosken kokoelmissa ei ole läpikäyvää mytologista juonta vaan mytologiaan liittyviä motiiveja ja assosiaatioita. Teoksissa nyky maailma on eräänlainen labyrintti minotauroksineen ja ihanteellinen päämäärä on, että tarun muodonmuutos tapah-

tuisi nykyaikaan ja todellinen kansanvalta voittaisi. Kaikesta pessimismistään huolimatta Saarikoski haaveili todella inhimillisestä maailmasta ja inhimillisestä historiasta. Hänen rakkauttaan ihmiseen kuvaavat sanat:

Tahtoisin olla runoilija jonka laulu
saa kivet lähtemään liikkeelle
ja järjestymään
kaupunginmuuriksi
puut kävelemään kirvesmiesten luo
jotka rakentavat ihmisille asuntoja.

Sisällyksetön suru
on raskas kantaa
mutta vielä, vielä haluan nähdä
kaiken toisessa, meren valossa.

Saarikoski ei tietenkään olisi Saarikoski ellei hänen nostalgiseen satuunsa sekoittuisi katkeraa skeptisismiä. Odysseus on odottanut saarella laivaa jo niin monta vuotta, että hänen epätoivoinen katseensa näkisi kaikki purjeet mustina. Miten sitten nykyajan ihminen voisi säilyttää optimistisen uskonsa. »Meillä oli utopia nyt me olemme topos», »Ennen, jos muistat, me keskustelimme, nyt olemme keskustelun aihe», »Olemme todistamassa vokaalien heikkenemistä, kuolemaa. Opimme puhumaan avaamatta suuta niinkuin meidän lapsemme osaavat jo». Tämäntyyppistä ironiaa on kokoelmissa valtavasti. Ja kuitenkin Saarikosken runoudessa elää inhimillisuus. Kysyvä ironisuus ei anna ajatusten ja tunteiden tylsistyä. »Runous on neuvonpitoa, neuvoteltutaitoa», sanoi Pentti Saarikoski.

Suomentanut Sirkka Ojaniemi